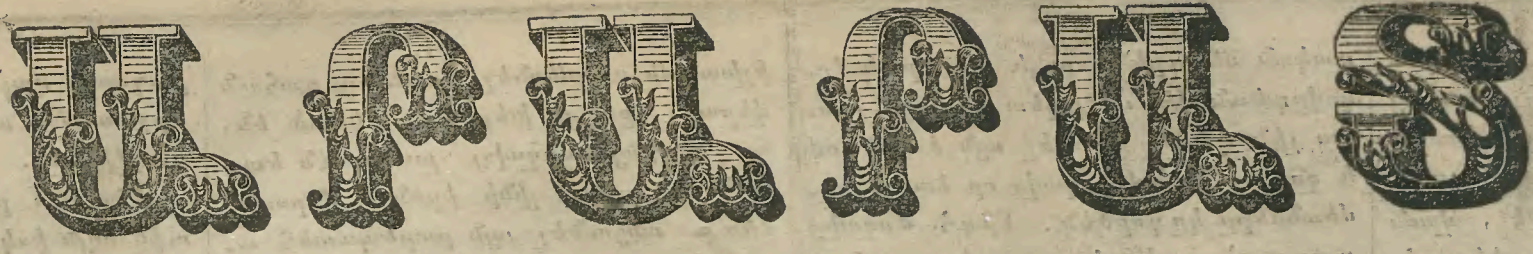

Արարատն առ այժմ շարաթը
երեք անգամ կ'հրատարակ-
ուի :
Բաժանորդութեան գինն է թէ
Պոլսոյ և թէ Գաւառաց համար
150 թիւ մէկ Օսմանեան ոսկի
կանխիկ :
Օտար երկիրներու համար
համարու ծախքն առնող ին վրայ է :
Մէկ թերթի գինն է 1 զրը :

ՄԱՌԻՆ ՅԱՌԱՋԱԳԻՄՈՒԹԵԱՆ

1874

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ

Մանուկանց տողն առաջին
անգամի համար 5 զրը : Երկրորդ
անգամի համար 2 զրը : Եւստի
անգամներու համար մասնաւոր
սակարկութիւն կըլլայ :
Նամակը և գրութիւնք պէտք
է զրկել 'ի Վեդի խան գետնա-
յարկ թիւ 40 . առ 8 . 8 . Չէն-
հրճեան . անվար նամակներ
չեն ընդունուիր :

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ 1874 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12 ԵՐԵՎԱՆԻ ԸՍՏ Ն. Տ. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24 ԹԻՒ 23

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրամանաւ՝
Պատերազմի վաղեմի պաշտօնէայ նա-
մըդ փաշայն՝ Պետական խորհրդոյ նա-
խագահ անուանեցաւ :
Գանձուց վաղեմի պաշտօնէայ Յաղբի
Մուշեղ փաշայն արդարութեամբ բար-
ձր ատենին նախագահ անուանեցաւ :
— Աւստրիոյ — Հունգարիոյ դեսպան
Պարոն տը Բորքէշ-Յոսէֆ Թրիեմպէի շո-
գենաւով անցեալ ուրախ մայրաքա-
ղաք հասաւ . և հետեւեալ օրը Բ. դու-
ռը երթալով Մեծ Եղարդսին և ար-
տաքին դործոց պաշտօնէին հետ տես-
նուեցաւ :
— Մահմուտ փաշայ փոխադարձ այցե-
լութեան գնաց :
— Կ. Պոլսոյ Բաղադարպետ՝ Ալի Բիգա
Պէյ Բ. Կարդի Մէճիֆիէի պատուանդ-
նան ընդունեց . Պալայի տառիճան բարձ-
րանալու ատեն :
— Լա թիւրքի մէջ կը կարգանք որ
Մեծ Եղարդսը որոշած է ուսեալ .
յաջողակ ա հասարակաց բարւոյն նա-
ժանձախդիր երկաւորները գրկել
այլ և այլ դատաւաց մէջ . նոցա վիճա-
կին վարչութեան մէջ կ'ըլլած զեղծ-
մանց . Ժողովրդոց իրական կայսրութեան
և երկրին պիտոյից լաւ տեղեկանալու և
ամեն շարաթ ստացի տեղեկագրեր ուղ-
ղելու համար առ ինքն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Վիեննա 20 հոկտ.
Նախկապտին խնդրոյն հակառակ . կրօնից
պաշտօնէայն հին Կաթօլիկաց կրօնական խնդ-
րոց մէջ որ և է միջամտութիւն մերժեց :
Վիեննա 21 հոկտ.
Իրաց փնտհին վրայ նոր յօդուածի մը մէջ .
Նախնորոշ կը ճշդին հաստատել թէ օրացրոց
զրոյցներն չափազանց են : Կը յաւելու թէ պաշ-
տօնէութիւնը սահմանադրութեան սահմանին
մէջ պիտի մնայ :
Արամ 20 հոկտ.
Վերջին աստատութեան եօթն դուրսներն
հրացանի բռնուեցան :
Բարիկ 20 հոկտ.
Բույէ-Բէրթիէ պատուոյ Լեդէնի մեծ պաշ-
տօնակալ անուանեցաւ :
Գերմանացի հետ նոր դաշնագրութեանց վա-
ւերացմանց փոխանակութիւնը փոքր պիտի ըլլայ :
Ջեզի կրօնականներն տեսուչ Պ. Բինար մեռաւ :
Գաղղիաց պանդան արտօնութիւն ընդունեց
10 ֆրանքոց պանդայի տամակներ հանելու :
Վալան 21 հոկտ.
Բրէնո Նարուէն . Ժողովրդեան կողմէն թը-
նամական մի քանի ցոյցերու սպառնալոք . Ա-
յալլիո մեկնեցաւ :
Բարիկ 21 հոկտ.
Հանդարտութիւնը ամեն ուրեք վերահաս-
տատուեցաւ կղզւոյն մէջ :
Հոտմ 21 հոկտ.
Գաղղիոյ և Սլաւոնի Պապական արքունեաց
քով գտնուած դեսպաններն ետ կանչելու խոս-

քեր կ'ըլլան . կ'ըսուի թէ նոցա տեղ դործակա-
տարներ միայն պիտի գրուին :
Ի Փարիզ Պապին գեապան՝ Մօնս . Շիճի քա-
ղաքս կ'ապասուի :
Փարիզ 21 հոկտ.
Գաշնագրութեանց վաւերացումներն երէկ 'ի
Վերսայլ երկուսեք փոխանակուելով . պաշ-
տանաւ 6 գաւառաց պարզուելը 15 օր վերջը
պիտի ըննայ . գրեթէ նոյ . 4 ին :
Հասարակականաց ներդրութիւն բաշխուելու
տարաձայնութիւնքն անհիմն են :
Վերսայլ 22 հոկտ.
Գերմանացիք սկսան արդէն 6 գաւառները
պարզել :
Բրէնո Նարուէն երէկ Այալլիո հասաւ . 200
հոգի գինքը դիմաւորեցին . բոց բնաւ ցոյց մը
տեղի չունեցաւ :
Նիւ-Եօրք 20 հոկտ.
Սեպտ . 1 էն միշտ ամսոյս 16 ը Ամերիկայի
մէջ բամպակի հոսեճը՝ 1870 տարւոյն սոյն մի-
ջոցին արդեանքը նայելով 80,880 հոկի նուա-
զութիւն մը կը ցուցնէ :
Փարիզ 23 հոկտ.
Պ. Կամ լեթիւս՝ Նոյնմիւր 3 էն սկսեալ «Լա
Ռեբլիկայ» (Հասարակականութիւն) անուամբ
լրագիր մը պիտի հրատարակէ :
Վիեննա 23 հոկտ.
Կայսրը . Վիեննա վերադարձաւ : Չէքերու
հետ համաձայնագրոյն նկատմամբ անմիջական
պատասխան մը կ'ապասուի :

ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ

Ի.Կ.ԲԲՈՒ. 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Բաժնակ Միայնիկ Որէն . Բէնա 9 7/8
Միտուած 8,000 հոկ :
Հրատարակել ծանր :

Փոխանակագիր իրա 100 զրը . էն .
Լանար 3 ամիսէ վճարելի 107 5/4—108 1/4
Մարտիկա 5 » » ֆր. 26—00—00

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔՈՆՍՈԼԻՏ

Բացուեցաւ . . . . . 50—50
Գոց . կէս օր . . . . . 50—17

Փոխ . 1865 ի . . . . . ֆր. 515—
" 1865 ի . . . . . " 519—
" 1869 ի . . . . . " 270—50
Նրկաթուղի Բուճիէի . ֆր. 157—
Թրամուէյ . . . . . 56—

ԸՆԹԱՅՔ ԳՐԱՄՈՑ

Անդ . լիւր . . . . . 109—8
Պատն ֆրանքոց . . . . . 87—16
Ռոսն էմբերկալ . . . . . 89—5
Բրըմից . . . . . 51—26
Արծաթ մէճիֆի . . . . . 1—6
Հինգնոց . . . . . 104—15
Մէթալիք . . . . . 104—30
Պղինձ . . . . . 117—20

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՍԵՒ ԿԵՏԸ

Հակառակ Պ. Պիամարքի քաղաքա-
դատական յաճողակութեան . հակառակ

Կայսրութեան և Սալցպուրկի տեսակցու-
թեանց . հակառակ Գերմանական կայս-
րութեան պաշտօնէից ջանքերուն . Գաշ-
նակցութիւնն իւր վերաւորելի կէտը
ցոյց տուաւ . և կրնայ ըսուիլ թէ մի-
ութեան տակաւին անկաւար դործոյն
մէջ՝ արդէն իսկ եթէ ոչ . լուծման գէթ
տակարարութեան տարերք 'ի յայտ կուգան :
Այս պատճառներն դիւրին էին նա-
խատեսելու . և զարմանալի չեն . Աննոց
սերմանքը կային Բրուսիոյ աշխարհա-
կալութեան խորհրդոց մէջ և հետեւաբար
յաղթութեան հետ բողբոջել միայն
պիտի կրնային :
Գերմանիա . համասեւ զինուորական
տեղութիւն մ'ըլլալու համար . այսու-
հետեւ ամեն բան այս կազմակերպու-
թեան ստորակարգելու և Ժողովրդոց վը-
րայ այնքան ահագին բեռ մ'եղող այս
դրութեան աւելի ծանր և ընկճիչ ընե-
լու հրամայել և անողք հարկը կրել
պարտ էր :
Այս ժաման . պարսաւի ամենէնը
ուաղ տրամադիր մտքերն իսկ կ'սկը-
սին զապաղայն անհանդիստ աչքով մը
նկատել . և հարցնել թէ . փոխանակ
արեւմտ գնուած հանգստեան մը . հարկ
չպիտի ըլլայ վերստին ձեռք առնուլ
պատերազմի դաշտաց ուղին :
Գերմանիա . սթափած իւր գինովու-
թենէն . ինքզինք առաւել սպառնաց-
եալ կը գտնէ քան սպառնացող : Կը խո-
կայ Կիլեօմ կայսեր ընթացից վրայ . Ս.
Ռեզերսպուրկէն եկող զրոյցներուն վը-
րայ և 1870 ի պատերազմին սկսած ա-
տեն եղած խոտուածներն յիշելով . չը-
կրնար իրաց այս արդի վիճակը չըաղ-
դատել 1815 ի մէջ պատահած անցից
հետ . երբ վեհապետը իրենց զօրաց թի-
ւը նուազեցնել փութային :
Եւ արդարեւ . այս բաղդատութիւնը
Գերմանացւոց մտաւորութեան տեղի
տալու իրաւունք ունի :
Կը թուէր թէ Գերմանական ազգը .
գամ մի յաղթական . կրնար հանդար-
տութեան և նիւթական բարօրութեան
թւականի մ'սկիւն վտառութեամբ յու-
սալ . Սակայն այսպէս չեղաւ . իւր յոյ-
սին 'ի դերե ելաւ : Իրեն նոր զոհողու-
թեանց վրայ կը խօսին . և Ռէյխթախի
բացման ատեն կայսերական ճառք ան-
հանգստութիւն մ'ընդունաւ կուտայ՝
որ յոչ ումէքէ կը վրիպի :
Բաց աստի . իրողութիւնք ինքնին կը
խօսին : Այնպէս պերճախօսք են . որ
Գերմանիոյ համայն օրագիրք և հրա-
պարակալիք . ստեղծուի զինուորա-
կան դրութեան չափազանցութեան
յաւաճ դալիք հետեւանքներէն . տը-
տուններ կը բառնան որք մինչ Անհո-
գին պալատին դռները կը թանրաւրելու
Ամենուրեք կը կրկնեն . Ինչո՞ւ միմի-
այն մեծածախ բարւոքմանց . պատերազ-
մական զորութեան կերպարանափոխու-

թեանց . գունդերու վերակազմութեան .
բերդերու պաշտպանութեան առաւե-
լութեան վրայ կը մտածուի . փոխանակ
տալու մեղի ազատութիւնը՝ որ խոստաց-
ուած էր մեղ :
Համաւաւոր գրագէտ մը . Պ. Բօհլ
այս արտունայններն ամփոփած է երկայն
յօդուածի մը մէջ՝ յորմէ հետեւեալ կը
տորը կը քաղեմք :
Վիեննա այն դեղեցիկ խոտուածներն
զորս Բրուսիոյ թագաւորն մեղ տուաւ պա-
տերազմի շարունակութեան միջոցին : Նիւ-
գամ մի Սլաւա և Լօթին միանային մեղ հետ
Գերմանական միութիւնն 'ի գլուխ ելած էր .
ապագային զգացումն գոհ եղած . և խաղաղու-
թիւնն ինքնին պիտի վերաճանար յերազմ :
Շատ հեռու եմք աստի : Նրեք պատերազ-
մին ասիկա ասիկ մեղ գլուխ մը կ'ապա-
շէր : Զինուորականութիւնը զմեզ կը գրաւէ և
կը տիրէ մեր վրայ : Ինչ պիտի ընեն այն ի-
րաւունքներն ու ընձանքը՝ որոց իրականա-
ցումը երբեք չեն թողած ճշմարտ հայրենա-
սերք . իրենց լազկօքն միանաւորաց օգնելով
երկրին փառաւոր միացմանը :
Այս հարցումներն այնքան առաւել
ծանր են . որքան կը բաղդապատկին օր-
քան զօր . և հարկ պիտի ըլլայ որ Պ.
Պիամարք ընդ հուպ պատասխան մը տայ
անոնց :
Գերմանական ազատական մասը կըզ-
գայ թէ հրապուրեցին զինքն ու պատ-
րեցին . թէ երկրակալութեան ոգւոյն
հետ դաշնագիր ըլլալով և իւր շահերն այս
զաղափարին զօհելով . սխալ ուղւոյ մէջ
մտնեցաւ . և կ'ուզէ վերադարձ մը-
նել գէպ խաղաղական քաղաքականու-
թիւն մը . այսինքն Գերմանական կայ-
սերութեան աւանդութեանց համաձայն :
Այս կէտին վրայ պիտի սկսի ներքին
կռիւղ : Այս է այն տկարութիւնը՝ որոյ
վրայ կը խօսէինք այս յօդուածի ըս-
կիւրը :
Այս ժաման . Հարաւային Գերմա-
նիա վերահասու կ'ըլլայ թէ Բրուսիոյ
արբանեակն ըլլալով իւր իսկ ձեռքե-
րով ստորագրեց իւր անկումը . իւր
ստրկութիւնը . և խաղաղութեան ու
անդորրու ծարաւի հասարակաց կար-
ծիքն օժանդակեալ . ուժեղացէս ընդ-
դիմադործել կը պատրաստի :
Պ. ալ Պիամարք յայտ յանդիման կը
տեսնէ մոտաւոր փոթորիկը . այլ չը
կասի իւր գործն յառաջ վարելէ . յու-
սալով . անտարակոյս . յաղթել իւր կա-
մաց ընդդիմացող խոշորաներուն :
Թո՞ղ զղուշանայ . այսպէս գործե-
լով էր որ Նարուէն Առաջնոյ բախտը
Ս. Հեղինէի ապաւածին վրայ եկաւ
ջախջախ խորտակուիլ :
Միացման գործը դեռ 'ի յանդ ելած
չէ . և իշխան—պաշտօնէայն թերեւ
եղծէ գայն իսպառ . անուշադիր ըլլա-
լով Ժողովրդային ձայնին որ խաղաղու-
թիւն կը խնդրէ : (Լ. Թիւրքի)

Բէշլի Լաւը կը դիտէ թէ՛ Ռուսական կառավարութեան բանակը արտաքին կարգի շարժման մէջ դնելու համար տուած հրամանը՝ հասարակաց ուշադրութեան արժանի միջոց մ'է, վասն զի յայտնի է որ Ս. Բեգերպուրիի գահ-լիճը 40 միլիոն ռուպլին — որ կարեւոր է այս շարժումը կատարելու համար, — պարտաւոր տեղը չէր վստահեր, եթէ խիստ ծանր պատճառ մը չ'ստիպեր զինքը:

Ռուսիա, որ ցարդ թղթի վրայ քան իրապէս աւելի շատ գունդեր ունեցած էր, դիպաց ու պատահականութեանց պատրաստ կ'ուզէ ըլլալ:

ՅԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՊԱՐԱՏ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լրագրաց էջերն այս օրերս զուրկ կը գտնուին այն կարեւոր խորհրդածութիւն-ներէն՝ զորս ընել պարտ էին Ֆրանսայի ապագայ նկատութեան նկատմամբ:

1870 Սեպտեմբերի 4-ն՝ զնաբօլէոն Գ. Բ. Կայսրը գահակցողս հրատարակեց, անտի և այսր տարիէ մ'աւելի է Ֆրանս-սանյի կառավարութեան ձեռն հաստատա-պէս որոշուած չ'է և այս մասին երկրին կամքը կը հարցուի:

Ազգային ժողովը մէջ աշակերտներ մեծամասնութեան տէր լինելով կը փա-փաքէին որ թշնամին դեռ երկրէն դուրս չ'ելած՝ խաղաղութեան բանակցութեանց իբր անբաժանելի պարագայ՝ կառավա-րութիւնը ձևակերպեն, այսինքն Պուր-պօն կամ Օրլէան իշխան մը, կամ Պո-նաբարթ մը դնեն Ֆրանսայի գահուն վրայ:

Ազատական Երեսփոխանք՝ թէ և թը-ւով նուազ՝ այլ գործունէութեան մա-սին իւրեանց հակառակորդները դերա-դանցելով և պարագրուի ունենալով ըզ-պարոնայս Կամպէթթա, Ժիւլ Ֆալլ, և սոցա ընկերակիցները, միաբանութեամբ ձեռն արկին ժողովրդեան կործնաց տի-րելու համար զանազան գրութիւններ հրատարակել՝ որոց առաջինն եղաւ Բե-նուէնս Գալլի անուն մատենիկը:

Եւ արդարեւ երբ ի նկատի առնուիք աշակերտեան և ձախակողմեան երեսփո-խաններու վիճակը՝ եթէ առաջիններն առաւելագոյն թիւ մ'ալ ունենան՝ Բեգ-Ժողովը մէջ դարձեալ վերջնոց յաղ-թելու անկարելիութիւն պիտի տեսնեն իւրեանց աչացն առջև. քաղաքի ան-ձինք են աշակերտեան ըստածները. — Կոմսեր, Մարքիզներ, Իշխաններ, պե-

տական մարդիկ՝ որոց և հասարակ ժո-ղովրդեան մէջ անընդուն մը կայ, սո-քա չեն կարող գործել այն եւանդով և զոհողութեամբ՝ որովք որ ձախակող-մեանները կը գործեն. Բեգ-Ժողովը դադարը՝ որ մինչև ցարդ կը շարունա-կէ, քանզի ի առիթ մը, անդիւտ ժա-մանակ մը շահեցուց այս վերջիններուն՝ որք երկրին ամեն կողմերը թուշլով եւանդակի ատենաբանութիւններ կ'ը-նեն համապալ և կը ջատագովեն զհա-րապետութիւնը. ժողովուրդը կայսե-րական զեղծ կառավարութեան մ'և արքայական բռնաւոր քաղաքականու-թեան դառն ճաշակն առնած լինե-լով՝ համալմամբ կը պատրաստուի ըն-դունելու զհանրապետութիւնը. Գաւա-ռական Բեգ-Ժ. ժողովը ընտրութիւնք կ'ապացուցանեն մեր սոյն ըսածը, և եթէ անկարծելի դէպքեր աշխարհի քաղա-քական վիճակը սա օրերուս մէջ չը յեղաշրջեն՝ տարակոյս չկայ որ Ֆրան-սա՝ հանրապետական կառավարութեան ձեռն պիտի դնուի քիչ առնէն:

Ձախակողմեան Երեսփոխանք աշա-կողմեաններու մեծամասնութեան հար-ուած մը տալու համար՝ օրինաց տրա-մադրութեան յենլով, պահանջած էին նախապէս՝ որ Բեգ-Ժ. ժողովը լուծուի և նոր քուէարկութեամբ ընտրեալ Երես-փոխանութեան յանձնուի երկրին վար-չութեան ձեռն որոշելու պաշտօնը: Ի-րենց այս ջանքը չը յաջողեցաւ. ոյլ Ֆրանսա յ'ամենուստ և մանաւանդ տար-ւոյս սկիզբէն ի վեր զանազան առիթի-յայտնեց թէ ինք խղճի ազատ համա-զում մ'ունէր և այն էր քուէ տալ ի նպատակ հանրապետութեան. այս յայտ-նութիւնք՝ ստիպեցին զՀամալոր Կոմսն որ տեղի տայ ազգին կամաց, ստիպեցին զՊոնաբարթեան որ յուսահատ ետքաշ-ուին իւրեանց դաւադրութիւններէն, ստիպեցին զ'աշակերտեան Երեսփոխանս որ Հանրապետութեան Նախագահի Տիտ-ղոսը մատուցանեն առ Պ. Թիէր, վեր-ջապէս ստիպեցին զՊ. Գալլին ժողովը՝ որ ակնածութեամբ յարգէ զ'Հանրա-պետութիւնը:

Եթէ հանրապետական վարչութեան մշտնջենաւորութիւնն հրատարակուե-լարդէր մը կայ, այն ալ սա միայն կըր-նայ լինել որ ներկայ Ազգ. ժողովը մէջ, ինչպէս յիշեցինք, աշակերտեանք բաղ-մաթիւ լինելով ընդ միշտ հակառակ պիտի կենան, և պիտի ջանան օր յառաջ

իշխան մը բաղմնցնել Ֆրանսայի գահուն վերայ, քանզի խելամուտ եղած են, որ ներկայ ժողովը լուծումէն ետք անհնար պիտի լինի իրենց՝ վերստին ձեռք անցունել այն բարեպաշտէ առիթը՝ զոր ունին այժմ:

Այլ աշակերտեան ամեն ճիգերուն հակառակ՝ հանրապետականք մեծ զո-րութիւն կը շահին օր ըստ օրէ, և զգա-ցընել կուտան որ եթէ այսօր միապե-տութիւնը հաստատուի, այսօր քաղա-քային յեղաշրջումը պիտի սկսի տար-րինակ ահարկութեամբ:

Ահա այս է այն միակ արդեւրը՝ որք արքայականաց և կայսերականաց շիջերը կը կտրտէ, և կը հարկաբէ զերենք տեղի տալու ընդհանուր Ազգին հօր և անուաճելի կամաց առջև, և ակամայ՝ այլ յարգանք ընդունիլ զՀանրապետա-կան վարչութիւնն որ Ֆրանսայի բաղդը պիտի փոխակերպէ:

Ս.

ՕԳ-ՄԵՏԱՆԻՒ ՎՐԱՆԱՐԱՆԱԿՆԵՐԸ

Մաղձայոյց Խախտն մայրաքաղաքիս ամեն կողմերը տարածուելուն առաջին առնելու համար, բարեխնամ կառավա-րութեան ձեռք առած զոչուշութիւն-ները փրկաւտ արդիւնք ունեցան, զա-նազան թաղերու դարանթիւնի տրուիլն ապաքէն լուսադոյն միջոց մ'էր՝ որոյ չը-նորհիւ Պօլսոյ պարսպին մէջ շրջակայ բաղմաթիւ դիւղից և արուարձանաց բը-նակիչք մեծամեծ օգուտներ տեսնի:

Այլ երբ կը նկատենք՝ որ այդ գա-րանթիւնի տրուած զանազան թաղից ժողովուրդը՝ ահա սարսափի օրեր անցը-նելու, և անհնարին երկիւղի ենթար-կուելու դոտապարտուելով. բազում անգամ տարապարտ զոհ կը լինին մահ-ուան կամ ցմահ թշուառութեան, երբ կը նկատենք որ հաղարաւոր խղճ պան-դուխաներ խիստ պատուէրի մը հնազան-դելով լեռան վերայ, վրաններու ներքե սաստիկ հովերու, անձններու և յետոյ տազնապիւրով հետզհետէ մահաւոր ձիւ-հաւանդութեանց որս կը լինին, երբ կը նկատենք վերջապէս թէ ներկայ տար-ւոյս մաղձայոյց հիւանդութիւնը մայ-րաքաղաքիս մէջ երևան ելնելուն զխա-ւոր պատճառք՝ փողոցներու, պանդու-խներու և բիրաւոր մարդերու ազտե-լութիւն, ապականութիւնն ու դարչա-հատութիւնն եղած են, ինքնաբերա-բար կ'եղրակայնենք թէ այս ամեն խառնաշփոթութեանց տեղի տուող պա-

րագայ մի կայ՝ այն է մայրաքաղաքիս բը-ժըշկական անսպասելի անհաւան-գութիւնը. . . . .

Մեր այս ըստմանքովը կը հաստատ-ուին նոյն իսկ բժշկական տեսութեան անցեալ շարժում մէջ հրատարակած տե-ղեկագրէն, այդ տեղեկագիրը կը բո-վանդակէ իր մէջ՝ ինչ որ կառավարու-թեան հրամանաւ գործադրուած են Պօլսոյ շրջանակը մաղձայոյց պատահած կողմերը, նաև յիշատակեալ կը տես-նեմք բաւական մեծ գումար մը՝ որով զխաւորապէս Գասթրօ-բաշայի աղքատ բնակչաց և Օգ-մէյտանի պանդուխտ-ներուն ուտելիք կամ կարասիք և ու-րիշ պիտոյք բաշխուած են. հաւատա-րիմ աղբիւրէ կը տեղականամբ թէ մինչև ցայսօր երեք հազար հինգ հա-րուր ոսկիէ աւելի ծախս եղած է, ի-րաւ է սակայն որ եթէ այդչափ գու-մարին երկու երրորդն յառաջագոյն ծախսուելով աղտեղութեան և ապակա-նութեան առաջին առնուէին, դարչա-հատութիւններն անհետէին, թերեւ ոչ մաղձայոյց (1) և ոչ իսկ ուրիշ Խախտեր կը պատահէին, ականատես անձինք կը վկայեն թէ Գասթրօ բաշայի պանդուխտ-ներուն բնակութեան սենեկաց մէջ ան-կողմներու ներքեւն ստակած և որդնո-տած մուկեր հանուեր են, ալ մակա-բերելու է թէ ինչ փնտնեք չեն յառա-ջանար այսպիսի դարչելի կենցաղաւա-րութենէ:

Անցեալ շաբթու սկիզբը՝ Խաղաղի հրէից թաղին մէջ 70-80 դէպք պատահե-ցան, գիտուեցաւ որ մօտակայ սպանդա-նոցին մէջ հաւաքեալ արեան ժահահու-տութիւնէն, փողոցաց մէջ դիզուած աղ-բերու ապականութիւնէն և անիւսկ կո-յուղէն պատճառեալ էին այդ մահե-րը. . . . . Բարեպաղաքար վեր-ջին քանի մ'օրերս անհետած կ'երեւի հիւանդութիւնը. հիւանդային քառորդ տեղացած սաստիկ անձրէն ու ամպա-մած երկինք՝ մայրաքաղաքիս առողջ կը-լիմայն բերած են վերստին, այլ անա-կընկալ դէպքերէ կը վախցուի, մեք կը կատկածիմք որ մի գուցէ Ենի-Շէհիլի Պալատու, Պալլը-Գաղարի և ուրիշ սո-ցա նման հոգաւարող զուտելի վայրերէն նորանոր գոյժեր հասնին:

(1) Կըսուի նաև թէ՛ բժշկաց վկայութեանը նայելով այս պատահարները մաղձայոյց չ'են, այլ աղտեղութենէ ծնունդ առած մաղձայոց դէպքեր, որք օդին զէլութեան օժանդակու-թեամբ տեղի ունեցած են:

ԳԱՂՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

Ի Տ Ի Ե Ջ Ր Ս

Միջին դարու ատեն աշխարհի վրայ սրով և կրակով տիրող հրէշային գա-ղաքականութեան լուծէն ազատելու համար, ժամանակ ժամանակ երեան ելած են զօրեղ հօգիներ՝ որք զժողո-վուրդս անձանթ կ'աւելին մ'առաջնորդ-ելու ձեռնարկած են, և որք պետու-թեանց հալածանքէն ազատ մնալու հա-մար դադարի ընկերութիւններ հաստա-տած են:

Այս դադարի ընկերութիւնները տա-կաւին կան այսօր և միլիոնաւոր անգամ ներ ունին, ինչպէս է Ֆրանս—Մասօն-ներու ընկերութիւնը, Քարպոնարիւն-րու ընկերութիւնը, Ճիւրիթներու ընկերութիւնը, և այլք. վերջին տասն տարիներուս մէջ ուրիշ մեծ ընկերու-թիւն մ'ալ կազմուեցաւ ահաւորագոյն քան զ'ամենսին, Լինթերնասիօնալ ըն-կերութիւնն ըսել կ'ուզենք՝ որոյ վերայ դարձած է այսօր աշխարհի քաղաքա-կանութեան ուշադրութիւնը զլիովին:

Այս ընկերութեանց կազմութեան, ծաւալման և նպատակաց նկատմամբ հա-

սարակաց գիտակցութիւնը շատ թերի է և տկար՝ հակառակ այն անձկայի հե-տաքրքրութեան՝ զոր ունին մարդիկ այս ամենուն խելամուտ լինելու համար:

Մօտ ժամանակներս Գաղղիացի մե-ծանուն դրագէտ փիլիսոփայ մի գիր առաւ և հրատարակեց դադարի ընկե-րութեանց պատմութիւնը մաս առ մա-սըն, և մենք ալ նկատելով այսպիսի վեպերն ընթերցաւք Ազգայնոց ճաշա-կին յարմար են և կը հրահանգեն զմիտս, կը փութանք լրագրոյս միջոցաւ հետըզ-հետէ հրատարակել նոցա թարգմանու-թիւնը:

***

Լամարթիինի Մահ Սովորաւոր անուն համառօտ բանաստեղծութիւնն ալ զոր լրագրոյս միջոցաւ ցիկէս հրատարակուե-լէ ետք՝ նիւթոյ առատութեան պատ-ճառաւ դադարեցնել ստիպուած էինք, մտադիր ենք ըստ խնդրանաց բաղմաց իբր բանաստեղծական մասն առ մաս հը-տարակել փոփոխակի սոյն վէպի հետ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԿԱՆ ԳԱՏԱՆՈՐԱՅ

ԱՏԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ

Ա.

Մի քանի խորհրդածութիւն Գերմանիոյ վը-րայ: — Անխալ Գոտտաօրաց պալատի ընկե-րութեան հաստատութիւնը Մեծին Կարողի գործն ըլլալուն կարծիքը: Ասոնց խորհրդաւոր զօրութիւնը: — Այլ լիք և ժպիւղիք, նոցա կը-ռիւնկուեն սկիզբը: — Գաղտնի ատենին ի-րարու թշնամի կողմանց ձեռք գործի մ'ըլլալը:

Գերմանիա՝ գլխողութիւնն զբաւելու որ-չափ արժանի է: Մինչև հիմա ինչպէս որ պէտք է՝ յարդը ճանչցուի: Զ լուծումը: Նորա դըր-քերէն և պատմութեան զատ ուրիշ բան չ'ուիք զխտեր այն երկրին վրայ: — այն ծանրաբարոյ և միանգամայն եռանդուն ժողովրդեան մէջ ապ-

րելու է՝ նորա՝ իրական արժէքը դատելու հա-մար:

Գերմանիան միշտ կրօնական հերձուածներու տապալիք մ'եղած է, ազատութիւնը իր քաջ պաշտպաններն ու անողորմ թշնամիները միան-գամայն ունեցեր է այն հողոյն վրայ. և սակայն Տեւտոնիան իր արիւթեամբը ձեռնարկած մը-տաւոր սկան կռիւներէն կարծես քիչ օգուտ քաղեր է: Ասոր պատճառն է անտարակոյս՝ Գեր-մանիան ժողովրդեան բնական Խախտ, որ գող-ցես ժողովրդը կ'ընկալանէ, և կ'ընկալուի թոյլ-ատուութիւն կ'ընէ մատառական ծուլութեան:

Գերմանիան շատ կը խորհի, քիչ կը գործէ. նա մանաւանդ, քիչ կը մտածէ, շատ կ'երազէ: Ինչ որ մարդկային մտաց սովորական սահ-մանէն վեր է, ինչ որ կը ջանայ կենաց սովի-րական դրամներէն միտքն հեռացնել, ինչ որ հուսկ ուրեմն, մարդուս առջև նոր հորի-զոն մը բանալ կը խոստանայ՝ կը ձգէ ու կը գրաւէ Գերմանացոյ ուշադրութիւնը: Անոր համար, Գերմանացիք, ի հնուց հետէ, անցե-լոյն աւանդութեանց հաւատարիմ մնալով՝ ներ-կային ողորմելի տեսարանէն աչքերնին դար-ձուցեր՝ սպառնալի խորերը թափանցեւ են: Այն երկրին պատմութեան մէջ մերթ ընդ մերթ երևող բաղմաթիւ ընկերութեանց պատճառը՝ Գերմանացոյ մտաց սա վերոյիշեալ մշտնջենա-ւոր յօժարութեան մէջ խնդրելու եմք: Գաղտ-նի անձկութիւն մը անդադար կը դիտէ մտաց մէջ, ճանչելու անպակի պիտոյքը՝ զմիտս կը

Ինչպէս, բարեկենսամ կառավարութիւններն իւր գլխավորեան ակամբը հայեր մայրաքաղաքին բնակչաց տաղանդակի և վստահանքով կեցութեան վրայ ու հաճեր անմարտութիւնն ի սպառ անհետեւ փոքրցներէ, հրապարակներէ և նաւամատոյցներէ, կը փափաքէինք որ այս լուսնային առաջնաց կատարուած ըլլար և այն խեղճ վրանարկները զերծ մնային հիւանդութիւններէ, որոց կը ծառայէին այսօր առ հասարակ:

Ա.ԶԳԱՅԻՆ

Պէշիկթաշ, 10 հոկտ. 1871

Խմբագիր. Արարատայ,

Այլևայլ տեղերէ բերանացի և զբաւոր հարցումներ կ'ուղղուին թէ արդեօք յիշատակ միտք ունիմք Օրինոյաց գիշերօթիկ վարժարան մը հիմնարկել ի Մայրաքաղաքին: Այլք կ'ուզեն ի մանաթ թէ ինչ պատճառաւ կ'ուշանայ, և ուրիշ շատեր թէ ընդունելութեան պայմանները ինչ են:

Բաւական ժամանակ չունենալով այս ամենուն պատասխանելու, կը խնդրեմք որ բարեհաճիք Զեր պատուական թերթին միջոցաւ հրատարակել երկուող դրութիւնս, ի պատասխանի բարեւեր բարեկամաց, որ զմեզ իրենց համակրութեամբ կը պատուեն:

Գիշերօթիկ վարժարանի մը հիմնարկութեան պատրաստութիւն ունենալնիս ստոյգ է, բայց մեր դիտարկութիւնը երկուսեւ ընդէ զայն, և ոչ թէ Օրինոյաց միայն:

Իսկ մինչև ցարդ ուշանալու պատճառները՝ դիտարկուէն երկու են. Առաջին՝ այնպիսի նպատակ մը յարմար ընդարձակ և վայելչագիր տուն մը չունիմք չգտնուիր, և երկրորդ՝ Պօսոյ մարզադաշտին (քօյրային) պատճառաւ վարժուհիներուն Բարեկէն հոս ուղեւորելու համարձակել չկարենալը:

Այս արդեւորները յուսամք որ քիչ ատենէ կը լինան Ատուծով, այն ժամանակ կը փութալը և մեր լրագրաց միջոցաւ հրատարակել թէ՛ մեր Երեւանի և Երեւանի նախագիծը, և թէ՛ ընդունելութեան պայմանները:

Լի եմք յուսով որ պիտի արժանի ըլլամք քաջակրթութեան Ազգիս, յորոց պաշտօն և յօդուս նուիրուած են մեր գործըն ու խորհուրդը, ևս առատել

սոյնպիսի դժուարին բայց ամենակարեւոր ձեռնարկութեան մը:

Խորէն Եղեմիս:

Հայրենիք լրագրոյ մէջ հրատարակեալ նամակէ մը կը տեղեկանամք թէ՛ Խորհրդաւ մէջ Յովհաննէս Գ. Եղեմիս անուն ազգաւոր անձին շնորհաբարութեամբ, Փառաւոր անուն ընկերութիւն մը հաստատուելու է. այս ընկերութեան նպատակն է եղեր ի նպատակ Ստամբուլի Ազգայեան Վարժարանին դրամ և հին գրեմներ հաւաքել:

Ազգային յառաջդիմութեան համար դաւանաբար այս և ուրիշ նման ուրիշ գեղեցիկ ձեռնարկներն յիշատակ գովութեան արժանի են. կը մաղթեմք որ սոյն նորահաստատ ընկերութիւնն անյօդգող գէյ իւր վսեմ նպատակն յառաջանայ և ազդու օրինակ մ'ըլլայ այն ամեն ծնողաց, որք կ'արդարութիւններն երկու հանդերձ, երբէք չեն հաճեր նըպաստել այն ազգային վարժարանաց, յորս իւրեանց որդիք դրկած են դատարկութեան (որպէս թէ):

Մշեցի Միսիկ վարդապետը, որ Վարժութեան անօրինութեամբ և Բ. Գրան թագրերով յերուսաղէմ քաղաքում էր, ինքնայօժար կամօք ճամբայ կ'ենէ մի քանի միաբաններու, Երեւանի քաղաքում և Վարդապետներու ուղեկցութեամբ ևս անօք փառօք Երուսաղէմէն կը մեկնի: Կերէի թէ Երուսաղէմաց Ստայի Ս. Պատրիարքը, «Պողոսով լիցին քեզ մեզք թո» ըսած, և ճամբած է առանց պրօպագանդիս յուղմանս սպասելու:

Նախորդ թիւով խոստացած էինք Ազգային Երեւանի անօրինութեան նկատմամբ յօդուած մը հրատարակել այսօր, սակայն թերթերուն անձկութեան պատճառաւ հինգշաբթի առաւ թողուլ որոշուած է:

Գ.Ա.Ա.Ա.Ա.Ա.Ա.

Եւր. Պատուական Երեւոյ Կառնի:

Տէր 22

1.

Հայոց Օսմանեան Պետութեան Երեւանի մէջ Տաճար հասարակական Կառնի:

Ազգաց նորագոյն վարժութեան մէջ ու ինչ պետութիւն տիրող ժողովուրդ և տիրեալ ժողովուրդ չը ճանաչէր. մի-

և նոյն երկրի ամենայն բնակիչը հաւասար պէտք է լինին քաղաքականութեան և օրինաց առջև, և իւրաքանչիւրին իրաւունքն ու պարտիքը մէկմէկէ տարբեր լինելու չեն, և ի՞նչ միանգամ այս փրկաւէտ դրութիւնը զեղծանի՝ անտարակոյս պէտք է համարել թէ երկրին կործանումը վաղահաս է և վտանգը մօտալուտ:

Օրինաց տրամադրութեան համաձայն պետութեան բոլոր երկրներու բնակիչը միեւնոյն ազատութիւնները վայելելով անհատից մէկմէկէ երկնչելու տեղի չը մնար, քանզի բազմաց ձայնն է ճշմարիտ իշխանը:

Տաճկաստանի մէջ՝ ասիէ կէս դարաւաջ, տիրող մարմինն ոչ թէ տէրութիւնը՝ այլ իրաւամբ Թիւրք աղան էր, այժմ ազատ քաղաքակրթութեան մը համաձայն, ազգաց և ժողովրդոց այդ խորը վերացած է օրինօք՝ այլ ոչ դործովք:

Գաւառներու մէջ կատարուած աղէխորով իրողութեանց դատաստանները բացորոշ կերպիւ ցուցած են մեզ թէ ի Տաճկաստան հպատակ ժողովուրդը ոչ ազատ են, ոչ օրինաց առջև Մահմետականներու հաւատար և ոչ իսկ իւրեանց անձն, ինչքն ու պատիւն աջահովեալ են. կը հաստատուի զայս. մեր երկիրն ամեն յառաջդիմութիւն կ'ընէ ոչ իրօք այլ խօսքով, քեզիս բռնաւ:

Վստայ մէջ այս ոք Հայք Թիւրքէ մ'սպաննուած է. և զեւթադարձը՝ նոյն իսկ իւր մարդապանութեան միջոցին, կը բռնուի. բազմաթիւ քրիստոնէաց աւանդաւորներ կան, բայց պետութեան կողմէն հոն նստող դատաւորը կ'ընէ անոնց, երկու Մահմետական վկայ բերելու էք. ինչպէս, վստայի քրիստոնէից վկայութիւնը չ'ընդունուիր: Ի հարկէ Մահմետականք չ'են ուղեր որ իրենց կրօնակից եղեւնադարձը դատաւարութիւն մանաւանդ որ ո՞վ է սպաննուողը՝ Կեւք մը՝ սպաննուողը՝ բարեգործութիւն մ'է ըրեր, արքայութիւնը վստայի է, կ'ընեն, և մէկ կողմ կը բաշտեն, և ինչ կը հետեւի ասիէ. կը հետեւի որ ամեն Մահմետական քանի մը Կեւք ըստպանեն ու նոյն կ'ենեն ու աղիկները լիկէ, տունները կողոպտեն, պարտեղները ու այգիներն ապականեն, արտորայքը հրդեհէ. Տաճիկներն իւրեանց ազգակիցը չ'են մասնէր, քրիստոնէից ալ վկայութիւնը չ'ընդունուիր, ամեն ինչ կը կատարուի, թող Պօսոյ և աշ-

խարհի մամուլն հրատարակէ թէ Տաճկաստանի մէջ ազատութիւն և հաւասարութիւն կայ:

Շատերն այնպէս կը կարծեն թէ կառավարութիւնն այս ամենը գիտնալով հանդերձ խոստութեամբ չըլլալով վայրենաբարոյ Մահմետականաց հետ, այսինքն իւր զբաղեալ վիճակին մէջ թոյլ կուտայ որ դաւառացիք ճնշուին, տառապին, տկարանան, աղքատանան, ըստպաւին, որպէս զի հնարին ըլլայ իրենց զօրանալ ու հարստանալ: Այլ յուսամք թէ պարագայներն այնպէս պիտի բերեն որ քրիստոնէական առնում այդ տարօրինակ կարծիքը:

Սակայն դաւառաց մէջ՝ ժողովուրդը օրինաց առջև այն ատեն կատարեալպէս և իրօք հաւատար կ'ըլլան, երբ նոքա առհասարակ մի և նոյն պարտեաց ենթարկուած ու մի և նոյն իրաւանց տէր կը հրատարակուին, և այնպէս ալ Կեւք Կեւք Կեւք:

Ինչ են ժողովրդոց պարտիւնն ու իրաւունքը. Ս. յայտնի խնդիր մ'է այս՝ զոր լուծելու համար պէտք է ուշիւ և հեռատեսութեամբ նկատել զանազան այլաբեղում այլաբեղում և կէս-բարբարոս ազգաց վիճակը. ստոյգ է թէ՛ լուսաւոյն կառավարութեան մը դրութիւնը Մահմետական դրական է և երկիրն իւր քուէով ընտրեալ Երեւանի անօրինութեան միջոցաւ, իւր կամքը կը յայտնէ պետութեան. ստոյգ է թէ՛ անձի մ'այս ինչ պաշտօնի բարձրանալուն և դարձեալ նոյն պաշտօնէն հրաժարուելուն պատճառն ու պարագայներն ընդհանրութեան գիտակցութեան արժանի լինելու են. սակայն նըկատելով մեր երկրին ժողովրդոց այն կացութիւնն որ քաղաքակրթութեան այն աստիճանէն հեռի կը գտնուի տաւալին. պարտ կը համարեմք այս առաւոր Թուրքաստանը միայն աչքի առջև ունենալ և դո՛ւ ըլլալ վայելելով այն չընորհունները որք արդէն թանկութիւն և կայսերական զանազան հրովարտականութեան մէջ նշանակուած են, որք են, ընդհանուր զինուորութիւնը, պատուի և կենաց և ստացուածոց ապահովութիւնը, տուրքերու օրինաւորութիւնը, հայրենաւեր ուճեւհաս անձանց պաշտօնի կոչութիւնը, դատարաններու մէջ մահմետականաց հաւատար քրիստոնէից վկայութեան ընդունուիլն և ուրիշ ամեն պիտանի բաւերկարութիւնը, և ապաքէն Տաճկաստանի խաղաղասէր ժողովուրդը՝ վստահ

գրդուէ, արուեստները, գրականութիւնը, քերթողութիւնն իսկ, Գլխաւոր և Կիսի փետր քերթուածները, Գերմանիոյ բանակաւորութիւնը միշտ չարչարող խորհրդաւորութեան արքանաց նուազ կամ առաւել բացատրութիւններն են:

«Պրան-Թիւթ (1), Ռօդ-Գրեմալիսիսի» անուանումը գաղտնի ընկերութիւնները՝ մեր վեարը ըստ ծննդուն կենդանի ապացոյց եղեր են անցելուն մէջ. այսօր իսկ, յազմունքը դադարած չէ. չեմք գիտեր թէ որ օր պիտի խաղաղի, եթէ՛ երբէք խաղաղի:

Ինչպէս երբեմն, այսօր ուլ Գերմանիան ազատութիւն կ'երայէ, բայց առանց որ և է գործնական հնար մ'ունենալու զայն ձեռք բերելու համար: Հորէ, արխաիրտէ, նոր կ'անդ մ'առնելու տարօրինակ պիտոյքը ուժգին կ'իմանայ միքն. և սակայն յառաջող իմութեան ճամբուն վրայ ընդ խաղաղութիւն կը յառաջի, և զինքը յամենուստ պաշարող խաղաղ անվստահութեամբ կ'արտաւեր կը ջանայ: Ինչևհետեւ արդ զարուն գիտութեան պատճառաւ Եւրոպայի կրօն նիւթական յեղափոխութիւնը մէջ Գերմանիան ապառն, խաղաղութեան և զրեթէ անձկարեւի չորձը տեղի ունեցող շարժմանց վարանաւ կը նայի, և չը խաղաղ թէ ինչու ինքը

հանդարտ ու անհարձ կեցիր է. և իւր շուրջը պահող երկրներուն մէջ ընկերական մեծամեծ խնդիրներ կը յուզեն. մտաւորական մարտին չ'ընկնէ կը լսէ, բայց անհոգ կը կենայ: Ինչ զարմանալի տեսարան է սա անշարժութիւնը, զոր անտարբերութիւն կրնայինք համարել. վստայի պէս ազգը միշտ յառաջագէտ եղեր է, և յաճախ մարդկութեան ճանապարհին վրայ տիրել է իւր մտաւորական գործիքներն արդ առաւոր կայծերը: Ինչու հիմա կը հանգչի: Ինչու համար անյարմար ժամանակի մէջ քայլել կը դադարի միթէ ճանապարհին երկայնութիւնն յոգնեցաւ. միթէ հանդուրձանք նորանոր մարտերու կը պատրաստուի:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Գերմանիան ամէն նկատմամբ յոյժ բեղմնաւոր երկիր մ'ըլլալուն համար, Եւրոպան անհամբերութեամբ կը սպասէ նորա հանդիսանալու վերջը անհեղուկ:

Ձեռք մեղադրել Գերմանիան իւր լուսնութեան համար, և ոչ ալ մեր դարուն առջի յիշուած ամաց մէջ կ'ըստ յանգուցն փորձերուն չընդատարելուն համար, քաջ գիտեմք որ չ'ունենան անդին, այնպիսի հանճարաւոր մարդիկ կան որ յարմար ժամանակին, գիտեն իրենց խորհրդոց բարձրութիւնն ի՞նչե՞լ աշխարհիս ճանապարհաց մէջ քայլելու համար. առաջուց չը դատենք, այլ միայն սպասենք, վստայի քանի մը ժամանակի ի վեր յայնկոյս Հոնոսի դաւառող ժողովրդոց մէջ, այնպիսի յօժարութիւն

ներ տեսնուելու վրայ են, որք մարդկութեան բազմաթիւ վրայ օգտակար ազդեցութիւն կրնան ունենալ: Գերմանական երկրորդութիւնը, որ այնքան հանդարտաբարոյ, պատուաւոր ու ազնուամարտ է, և որ մեր ապականեալ ընկերութեան մէջ իսկ անցեալ դարուց նուիրական աւանդութիւնները չ'են անցեր, այդ երկրորդութիւնը, կ'ըսեն, վերջի տեսնելու ըստ մի քանի իրաց սկզբնաւորութիւն տուլով մեծապէս պատիւ ստացաւ. միթէ ապագային նկատմամբ Գերմանիոյ վրայ յոյսերն ուղեւորեմք, չեմք կարծեր որ մէկը կ'արեւոյս հաստատել զայս:

Եւրոպական ազգաց քաղաքական դատարարութեան մէջ, Գերմանիան երկրորդական կարգին մէջ գտնուելուն պատճառաւ չ'իլլորար կարեւոր բանի մը օրինակը տալ. նա մանաւանդ՝ եթէ չ'ապագայն ազատամիտ ցոյցն ինքզինք իւր կացութեանը վնասած լ'ըլլայ. առաւել, ինչպէս և ինքը ըսինք, առանց նախադասելու սպասել կը մնայ մեզ:

Հիմա՞ խօսքին կարգը բերած ըլլալուն համար ըսենք որ, Գերմանիան իւր քաղաքականութեանը ու իրաւունքութեանը համար մեծապէս պաշարակաւ պաշտօն մը չ'ունի, անշուտ ապագայն իւր պարտութեամբ պիտի հարկէ այն քաղաքական անիրաւ անհաստատութիւնները, որովք բաւական են տեղի կը դրալին մարդիկ, այն կ'ըսեն սկսելու են այն ամենայն մեծամեծ յեղափոխութիւնները՝ ու

րոնցմէ կը յուսայ ինչ աշխարհ իւր փրկանքը նուաճել: Գերմանիան իւր կարողութիւնը յայտնէ. և աշխարհիս պատմութեան մէջ բազում անգամ կատարած գերին, խնացուցաւ իւր զօրութեան ու մեծութեան ճափը. ուրեմն վեհանձնութեան ու արդարութեան գործ մ'ըրած կ'ըլլանք, եթէ իրեն դարցները այն տեղը, որ իրեն սեպական եղած է:

Բայց երկու ան քաղաքացիները պիտի պատասխանեն թէ, Եւրոպական զուգակրթութիւնը կը պահանջէ որ ամեն բան առջի տեղը մընայ, և թէ մեծամեծ ազգաց ժողովրդին մէջ նոր ժողովուրդ մ'ընդունելու փորձը աշխարհիս օգտից վնասել ըսել է:

Ինչքն պատճառարանութիւն:

Պէտք է նորոգել այդ կարճատեւ ու վաղէմի քաղաքականութիւնը, որ մեր բազմաւն միտութեամբ ուղեւորն պէս կը կարգադրէ. միթէ Եւրոպայի յեղափոխութիւնը ի դուր յեւրոպաց և երկրորդական արշաւեց. նորանոր պիտոյք մէջ տեղ եւան, որք նորանոր գոհունակութեանց կարօտ են: Ահա, նոր սերունդը կուգայ. նա՞ իմաստութեամբ հանդերձ աշխարհ և եւանդ ունի. նա՞ վաղ կամ անապաւ կարօտ պիտի ըլլայ այնպիսի կացութեան մը, որ, ընդհանր իւր հաստատուն հիմանց վրայ կառուցեալ ըլլալուն համար՝ թէ ներկայիս և թէ ապագային մէջ խաղաղ շխախառնի:

Եւրոպական:

(1) Պրան-Թիւթ, Ազատ դատարար ըսել է, զոր մէջ Անկախ դատարար թորգմանցիք երկուց ոգորոյս մէջ:

եւ մ որ, ընդ միշտ հանդարտ և երանա-
ւետ կեանք վարելով՝ բնաւ պիտի չը
համանին այն ազգաց՝ որք քաղաքական
յեզմաններով ինքններ կը հանեն իշխա-
նութեանց դէմ։ Գիտե՛ք պէտք է որ ժո-
ղովուրդ մ'այն ատեն յեղափոխութեան
կը դիմէ՝ երբ կ'ստիպուի ու կը հարկադ-
րի. և ժողովուրդ մ'այն ատեն կը հար-
կադրի՝ երբ կը տառապի, կը հարստա-
հարի, ապա թէ ոչ, ո՞վ կը հաճի իւր
արիւնը թափելու, իւր կեանքը զոհե-
լու։ Ընկերային ամեն խառնաշփոթու-
թիւնը՝ բազմութեան յաւաստութեանն
ժայթքած են, արաստիանաց թուական-
ներու ատեն միշտ ահեղ բանակներ
ստքի վրայ են։ Բերաւոր թշուառ մար-
դերու խումբերէն կը կազմակերպին
այդ բանակները։ Կարգացէ՛ք պատմու-
թիւնը, տեսէ՛ք Հոսովը, Անգլիան, Ֆրանսան,
Պարսկաստանը, Ֆուստատանը ևն, Տաճկան
ամբողջ երկրին պատ-
մութիւնը՝ բաց ի Եփեսոսէն երկրուն մէկ
քանի գաղանային ապստամբութիւննե-
րէն՝ երբեք քաղաքական յեղաշրջում
տեղի չէ ունեցած։ Սուլթանը և իւր-
եանց զինուոր պաշտօնայիններն ընդ-
հանրապէս ժողովրդոց լաւութեանն աշ-
խատած են, ճշմարիտ փառաց ճանա-
պարհն ընտրած են։ այլ երկրորդական
պաշտօնէից ամենամեծ մասն ալ՝ երկ-
րին աւերման պատճառ լինելուն հա-
մար է որ շարունակ ամեն կողմերէ բո-
ղոքներէլ տեղան, և մենք իսկ կ'ստիպ-
ուինք այս խիստ քննադատութիւններն
ընել։

Անը Ազգը տակաւին չ'ունեցաւ այն
խոհուն հայրենասիրութիւնն՝ որով կա-
րող լինէր իւր գաւառացի արեւակցաց
տառապանքը թեթեւեղեղ համար հան-
րական կամք մը յայտնել և արդեամբ
ցոյց տալ թէ՛ իւր հաւատարիմ հպա-
տակ ազլ՝ արժանի է Պետութեան վրա-
տահոյթեանն և հետեւաբար իրաւունք
ունի վայելելու զայն ամեն բարեւաւու-
թիւննը՝ որք Թիւրք ժողովրդեան սեփ-
հական են, թէ՛ ի Պոլսի և թէ՛ յայլ ու-
րեք։ Եւ քանի որ Ազգն այդպիսի դոր-
ծի մը չը ձեռնարկէ՝ գաւառացիք միշտ
պիտի նեղուին ու տառապին, միշտ վը-
տանդաւոր օրեր պիտի ունենան, միշտ
իւրեանց կանայքն աւաղակներու բազ-
կոց մէջ պիտի տեսնեն և չը պիտի խօ-
սին մինչև այն ատեն որ անստոյգ ա-
պագայն զօրեղ ու յուսահատ անձանց
գործերու թուական մը լինի։

2.

Անանանիան դէպքային

Առողջ, գիւրդակեաց և հանդարտ ժո-
ղովրդեան մը սերունդն օրքան զօր ա-
ճելու վիճակի մէջ է։ Գժբաղդ ար-
կածներ՝ ուժ զարկի տարի մեր հայ-
րենի երկրին ժողովուրդը օրոյ, կրակի
և գաղթականութեան ենթարկելով՝
այսօր երազ կը թուի մեզ՝ երբ պատ-
մութեանց մէջ կը կարգանք թէ՛ կայե-
ղեր աշխարհի վրայ հզօր և թաղուհի
հիւսիսայ ազգ մը՝ Հայ անունով ազգ
մը, որ երեսուն միլեօն մարդերու
զուամարդութիւնը կ'ամբողջացնէր, և սա-
կայն մեր երկրին տարածութեանն իսկ
կրնանք հաւատարի ըլլալ որ՝ ապագայն ոչ
թէ առ երկայթ, այլ իրական շօշափե-
լի անհատներ էին այդ երեսուն միլեօն
մարդիկ։ Երբան կը հաշուեն այժմ ըզ
Հայերը, 4—5 միլեօն առ առաւելն,
րոպց կ'ընեն վերջիվերջ ազգեք չը պա-
տահան, և եթէ երկրին ժողովուրդը
խաղաղութեան և առաքելութեան չը-
նորհօք իւր ամբաստանը ընտանեկանու-
թեան մէջ մնար, այժմ հարիւր միլե-
օնէ տակի պիտի լինէր բոլոր Հայե-
րու զուամարը։

Ներկայ դարաւորակեան՝ Հայաստան
կը գաղաքի Ասիոյ մէջ պատերազմաց
կեդրոն մ'ըլլալէ. սուրն և հուրն իրենց
ծախիւ թագաւորութեան գահը կը
փոխադրեն այլուր, պէտք չէ՛ր ուրեմն
որ 50—60 տարուան միջոցին չորս միլե-
օն Հայերու թիւը վեց միլեօնի յանգէր,
քանի որ Հայաստանի առողջ կլիմային
անծաօթ են զանազան հիւանդութիւնք
և յանկարծամահք։ աշխարհագիր Հու-
նինք թէպէտ, այլ աստի և անտի ըս-
տացած տեղեկութեանց նայելով՝ չ'եմ
կրնար հաւատալ թէ ազգայնոց թիւն
60 տարի առաջ եղածէն առաւելութիւն
ունի այժմ։ զանազան հաւանականու-
թիւնք կան մանաւանդ կարծեւ թէ՛
մեր ազգն հետզհետէ կը նուազի. այս
աղիկէ՛զ՝ այլ ճշմարիտ իրողութեան
երեք պատճառք կան։

Ա. Պանդխտութիւն։
Բ. Սովորութիւն ի գաւառա՝ ուր ա-
մուսնացող երիտասարդը պարտի բա-
ւական մեծ գումար մը վճարել աղջկան
ընտանեաց։

Գ. Սովորութիւն ի Պոլսի՝ ուր ամուս-
նացող աղջիկը՝ պարտի գումար մը վը-
ճարել երիտասարդին՝ որ իւր այլը պի-
տի լինի։

Առաջին կէտը, այն է պանդխտու-
թիւնը՝ ապաքին ամենէն մեծ պատճա-
ռն է ամուրի կեանց, կամ ինչպէս
նախորդ նամակաւ յայտնած եմ. եթէ
պանդխտը ամուսնաւոր ալ լինին,
գարձելու իւրեանց տարակայնութեամբ
ազգն ամ ըստ ամէ 80-90 հազար ծը-
նունդ կը կորուսէ։ պէտք է ուրեմն ա-
ռաջն առնուլ պանդխտութեան, և ինչ-
պէս, ինքրեմ, քիչ մը վերը գրածս ու-
շադրութեամբ կարգացէ՛ք, հոն պիտի
գտնէք միջոց։

Երկրորդ և երրորդ կէտերը տարօրի-
նակ հակապակակ մ'են մեր գաւառացի
և Պոլսեցի ազգայնոց բնութեանն։
Հոն երիտասարդը սիրտ մ'ունի առ կոյ-
սին՝ այն է գրամ տալ. հոն կոյսը պարտ
մ'ունի առ երիտասարդն, այն է գրամ
տալ. տխուր փոխաբերութիւն։ մարդ-
կային կեանց ամենէն գեղազուարթ, ու-
րախութեամբ համակալ, թրթրուն,
սիրով արդիւն տիպ մէջ՝ ուր երկու սե-
ռերու զմայելի գիրկընդխառնումը
պէտք է կատարուի անարատ ու երա-
նաւետ գրգանք, զգուսնք կ'զգայ կա-
տարեալ մարդ մ'երբ տեսնէ որ իբր
քաղաքային առևտուր մը կը կատարուի
ի կուսէն առ երիտասարդն կամ յ'երի-
տասարդէն առ կոյսն ձեռնաձգութիւնը։
Հոն Պոլսոյ մէջ անձամբ կը ճանաչեմ
երիտասարդներ՝ որք ամուսնանալու հա-
մար նախակարգ պայման մ'ունին՝ զոր
կ'առաջարկեն բացարձակ. գրամ։ Ապա-
քէն այնքան մեծ խնդիր մ'է՛ այս՝ զոր
չ'եմ կարող սոյն համաւօտ գրութեանս
մէջ ամփոփել. անտարակոյս եմ որ յար-
մար առթիւ հասարակաց միտքն ասով
զբաղեցնելու պիտ'աշխատիմ, սաշափը
կ'ըսեմ արդմիայն որ Պոլսոյ հայը՝ վատ-
թար քան զգաւառացիս՝ իւրաքանչիւր
տարի երեք չորս հազարծնունդ կը կորու-
սէ, պատճառաւ ամուրիներու շատու-
թեան և կանանց այն հնարքներուն՝ որովք
ամուլ կը լինին կամ կը վիժեցնեն իւր-
եանց ամուսնութիւնն, այսինքն ամուսն կ'զի-
նջեմու մասին իրենց ցունեցած տղիտու-
թիւնն և անպիկարութիւնը։

Այժմ Տաճկաստանի Հայոց Պատրի-
արք Խրիմեան հայրիկ իւր Աքէ- լը-
րագրով ընտիր խորհրդածութիւններ
հրատարակած է գաւառացի երիտասար-
դաց առ ծնող իւրեանց ամուսններու
վճարելի դրամին նկատմամբ. ինք պիտի

այն ամենը, և իմ մասն այնպէս կը
հաւատամ թէ՛ հայրենասիրութեան և
ազգասիրութեան վեւմ ու հիւսնալի ա-
պացոյց մը չ'է կարող տալ առաւել
քան զայն՝ որ է գաւառաց ամուսնացող
երիտասարդներու պարտը համարող
այս տուրքը ընել, և դիւրացնել զա-
մուսնութիւնն ի գաւառս։

Իսկ Պոլսոյ համար թէպէտ և Պատ-
րիարքական վարչութիւնը կրնայ զանա-
զան արգելաւոր միջոցներ ձեռք առ-
նուլ, որովք կարելի ըլլայ ի կուսա-
նաց առ երիտասարդս գրամ տալու սո-
վորութիւնը վերցնել, սակայն այդ նը-
կատմամբ բաւում պարագայք կան նը-
կատելի. Պոլսոյ աղջկանց և կանանց
անկրթութիւնն ու զարգասիրութիւնը,
երիտասարդաց ընդհանրապէս անբա-
տուցիւնը, արհեստի տէր չը լինե-
լը և կերթ ճաշակէ ու փափուկ զգա-
ցուններէ զուրկ լինելը են։

Ասով հանդերձ, ստոյգ է որ մայ-
րաքաղաքիս մէջ բնակող շատ մը Հայ
երիտասարդք՝ յորոց յիսունէն ա-
ւելին իմ ծանօթներն են, թէպէտ մեր-
ժած են իրենց ամուսնինն ըլլալիք աղ-
ջկանց ու է ինչքն առնուլ սակայն նո-
քա ևս չը կրնար զտնել այնպիսիներ՝
որոց հաճին վտառաբար և սիրով իրենց
ձեռնը կարկառել, զրէ իսկ թէ հրա-
ժարած են ամուսնանալու խորհուրդէն։
ապաքին Պոլսոյ Հայ աղջկանց անամու-
սին մնալ ստիպուելու ամենէն մեծ
պատճառն է իւրեանց տղիտութիւնը,
վերջիվերջ ինձ ծանօթ երիտասարդք
կը հաստատեն զիս իմ կարծեաց վրայ,
ուստի և ցաւօք սրտի կ'ըսեմ որ աղջը-
կանց ծնողք իւրեանց զաւակաց ամու-
րի կեանք անցնելուն համար փոխանակ
ժամանակին դէմ դժգոհ լինելու՝ պէտք
է դժգոհին իւրեանց անամուսնութեան դէմ։
Աղէտ մ'է այս ապագին. որոյ ա-
ռաջն առնելու համար հասարակային
կրթութիւնն անհրաժեշտ է. պարզա-
սիրական ընկերութիւններ հաստատուե-
լու են, ամուսնանալու մտադիր ընկե-
րութիւններ հաստատուելու են, ու-
րոնցմէ երկու սեռերն տակաւ առ
տակաւ իբր երկու ամփոփ մարմին-
ներ՝ առ միմեանս մերձենան այնպէս
ինչպէս որ վայել ու արժան է։

Ահաւասիկ սոյն երրորդ նամակս ալ
կը վերջացնեմ, յուսալով որ այս և նա-
խընթաց երկու նամակներս գաւառացի
և անուղղապէս Պոլսեցի Հայերու արդի
վիճակին վերայ համառօտիւ գաղափար
տալէ զատ՝ նաև նոցա ազիտից բարձ-
ման մասին ալ իմ կարծիքները թերեւ
նոր ի նորոյ և լաւազոյն խորհուրդներ
կը ծնուցանեն ի Ձեզ։

Ընդունեցէ՛ք ևն.

Ա. Ա. Սարգիսեան

Ա. Չ. Գ.

1871 սեպտ 14 Իսկ. Սէլամըզ
Սէլամիյէ փողոց 19

Խմբագրութիւն Սրբաբայ.
Հաճեցէ՛ք ներկայս Ձեր պատուական
լրագրին միջոցաւ հրատարակել։

Գատարակաց Բնկերութիւնս որչափ
որ իւր բացած վարժարանը երկսեռ հը-
րատարակեց, և նախ Իւսկիւտար Սէլամ-
ըզ Սէլամիյէ փողոց 19 թիւ տունը իւր
առաջին վարժարանը բացաւ, բայց այն
ատեն վարժարանին ներքին հարկաւոր
պիտայքները մանչ աղայոց համար միայն
պատրաստի ունենալուն, ի սկզբան աղ-
ջիկ ընդունելու որոշումը ակամայ հե-
ռաձգեց, և մանչիւր ընդունելով մինչև
այսօր իւր գործը ըստարժանեղն կար-
գադրեց, և կարելի եղած ամեն օրի-

նաւորութեամբ երկու ամիսէն ի վեր
իւր գատարակութիւնները անընդհատ
շարունակելու յաջողածով կը փութայ
յայտարարել Սրբոյ հասարակութեան
որ այս օրէն՝ աղջկանք ալ ընդունելու
պատրաստ է, զի անոնց պէտքերն ևս
լրացուցած և մասնաւոր յարկ մը օրի-
նաւոր բաժանմամբ պատրաստած է։

Աստի թէ՛ տղայոց և թէ՛ աղջկանց
համար ընկերութեանս հետ տեսու-
թիւն ընել ուղղութեամբ թէ չարթու մէջ
ամեն օր, և թէ տոն և կիւրակէ օրեր
կը հրաւիրուին ի նոյն վարժարան։

Ի Գիւմաջ Գատարակաց Ընկ.

Ստեփանյան

Ս. Հ. Ս. Ֆեֆէ- Սեֆ- Սեֆ- Սեֆ- Սեֆ-

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԻՔ

ՅԱՆԿ ԳՐՈՅ

ԳՐՈՒԹԱՅԻՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լամբէ. Բանք Հաւատացելոյ ուրուք
Գին քառորդ մէհիտ.

Գատարակաց Հայ. պատ. Գին 5 դր.

Գրիտոս ի Վատիկան. Գին քառորդ

մէհիտ.

Կը ծախուին ամեն Հայ գրականա-
ւաց, և Բերայի լրագիր ծախող ծխ-
վաճառներուն քով, և կամուրջին դը-
լուիք Պրոֆէս.

ՊԱՊ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄՕՆԱ. ՇԴՐՈՉՄԱՅԵՐ

Ի ՎԱՍԻԿԱՆԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆ

Թարգմանց Ձեռք Մըքէ-Մըքէ.

Կը ծախուի ամեն Հայ գրականաց
քով. Գին 100 փարայ.

Լրագրոյս Տարածող Ի. Կ. Կ. Կ. Կ.
թիւ 40, Տէրութեան տպագրական օրինաց
համաձայն, Հայերէն տառերով, զիրք-
ստարակ, յայտարարութիւն, նամակ,
քուէնամակ, ստամակ, անդորրագիր,
հարսանեաց և նշնեցեղաց հրաւեր, լրագիր
և այլն, խիստ աժան գնով տպագրելու
պատրաստ է։

Գաւառներու մէջ Արարատայ Մեծաշարք
գործակալներն են։

ԳԱՀԻՐԵ ԵՒ ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԻՒԱ. Մեծ. Նը-
շան էֆենդի 8. Օհանեան։

ՅՈՊՊԵ. Մեծ. Սրապիօն էֆ. Յ. Մուրատեան
ԵՐՈՒՍԱԿԵՄ. Արժ. Մամբրէ վարդապետ
Մարկոսեան։

ՋՄԻՒՌԻՆ. Մեծ. Մեհրաբէ էֆ. Սիմէօն-
եան։

ՌՕՏՈՒԹՈՅ. Մեծ. Մանուկ էֆ. Պեգեհան։
ՆԻԿՈՍԻԴԻԱ. Մեծ. Գատար էֆ. Տ. Գատար
պարեան,

ԿԵՅՎԵ ՕՐԱԳԻԿ. Մեծ. Համբարձում
էֆ. Աթանասեան։

ԵՒՌՈՒԿԵ. Մեծ. Միհրաբէ էֆ. Պորթու-
գալեան։

ՍԵՐԱՍԵԱ. Մեծ. Նշան էֆ. Թաշեան։
ՇԱՊԻՆ—ԳԱՐԱՆԻՍԱՐ. Մեծ. Ա. Խորաթ
էֆէն, Մուրատեան։

ԵՕՁՂԱՏ. Մեծ, Յարութիւն էֆ. Տէֆէ-
ճեան։

ԳԱՂԱՏԻԱ. Մեծ. Համբարձում էֆ. Ամա-
տուհի։

ՄԱՆՁԻՍԹԻՐ. Մեծ. Գառնիկ էֆ. Յովա-
կիմեան։

ԱՏԱՐԱՋԱՐ. Մեծ. Գրիգոր էֆ. Գալաշեան։
ՊԱՆՏՐՄԱՅ. Մեծ. Սարգիս էֆ. Մեհրեան։

ՖԻԼԻՊԵ. Մեծ. Նշան էֆ, Շիմանեան։
ԷՏԻՐԵՆ. Մեծ. Յարութիւն էֆ. Խօշլեան։

ՏԵՐ ԼՐԱԳՐՈՅ—Մ. ԱՅԿԱՏ.

ՏԵՐԵՆ—Յ. Յ. ՁԵՆՃԻԼՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆ Ե. ՓԱՓԱՋԵԱՆ